

TÜRKÇE GENEL SÖZLÜKLERDE TANIMLAMA SORUNU: SÜT ANA MADDESİ*

Dr. Duygu KAMACI GENCER**

ÖZ

Sözlüklerin parçacıl yapılarında bulunan sözcük, sözcük grubu ya da terimin açıklamasını içeren tanımın kapsamının ne olması gerektiği sözlükbilimi literatüründe öteden beri tartışılmış; sözlükbilimciler sözlüklerin ana kategorisi olan tanımın işlevleri ve kapsamına dair çeşitli görüşler ortaya atmışlardır. Literatürdeki görüşlerden biri de Atkins ve Rundell'in (2008) tanımın deşifreleme ve şifreleme olmak üzere iki temel işleve sahip olduğu varsayımıdır. Söz konusu görüşe göre tanımların sözlük kullanıcısının asgari düzeyde bilgi edinmesini sağlayan deşifreleme ve sözlük kullanıcısının ihtiyacı olabilecek tüm bilgilere yer verilmesini sağlayan şifreleme işlevi bulunmaktadır. Tanımın deşifreleme ve şifreleme işlevleri göz önünde bulundurularak bu çalışmada yabancı alanyazını dışında Türk sözlükbiliminin de en tartışmalı konularından biri olan tanımlama soruna *süt* ana maddesi ile dikkat çekilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan, 1901-2011 yılları arasında yayımlanmış Türkçe basılı genel sözlükler ve İngilizce-Almanca çevrim içi sözlüklerdeki *süt* ana maddeleri tanımlamanın şifreleme işlevi bakımından karşılaştırmalı biçimde ele alınarak söz konusu ana maddenin ayrıntılı biçimde anlamsal analizi yapılmıştır. Sözlüklerin sabit bir yapıda olmamaları ve sözlük kullanıcıları ile doğrudan etkileşim halinde olmaları kabulünden hareketle, sözlük kullanıcılarının anket yöntemi ile elde edilen görüşlerini içeren veriler de araştırma sürecine dâhil edilmiştir. Sonuç olarak yapılan araştırma ve değerlendirme sonrasında elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Türkçe genel sözlüklerde yer almayan anlamları da içeren bir *süt* ana maddesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: tanım, ana madde, genel sözlük, çevrim içi sözlük, süt ana maddesi.

DEFINITION PROBLEM IN GENERAL TURKISH DICTIONARIES: THE MAIN ENTRY OF MILK ABSTRACT

The extent of the definition, which includes the word, phrase, or explanation of a term in the microstructures of dictionaries has been discussed in lexicography literature for a long time. Some lexicographers have put forward various views on the functions and extent of the definition, which is the main category of dictionaries. One of the views in the literature is the assumption of Atkins and Rundell (2008) that the definition has two basic functions: decoding and encoding. According to this view, definitions have a decoding function that enables the dictionary user to obtain a minimum level of information and an encoding function that provides all the information which the dictionary user may need. By considering the decoding and encoding functions of the definition in this study, the problem of defining which one of the most controversial issues in Turkish and foreign literature has been pointed out with the main entry of *milk*. The paradigm of the study was compared in terms of the encoding function of defining with the main entry of *milk* in Turkish printed general dictionaries which published between 1901-2011 and online dictionaries of English and German and carried out a semantic analysis of *milk* main entry. Based on the assumption that dictionaries do not have a fixed structure and interact

* Bu çalışma 26-27 Kasım 2014'te gerçekleştirilen Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan "Genel Türkçe Sözlüklerde Tanımlama Sorunu: Süt Örneği" başlıklı bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, duyukamaci@windowslive.com, ORCID NO: 0000-0001-7200-2767

directly with dictionary users, the data including opinions of dictionary users obtained by survey method were also included in the research process. As a result, based on the findings obtained from the research and evaluation, a milk main entry proposal is presented which includes some meanings not included in the general Turkish dictionaries.

Keywords: definition, main entry, general dictionary, online dictionary, main entry of milk.

1. GİRİŞ

Sözlükbilimsel çalışmaların majör kategorisi olan *tanım* (definition/explanation), bir sözlük ya da başvuru kaynağının *dış verisi*¹ (outside matter) haricinde kalan *girdi* (entry) ya da *madde başının* (lemma/headword) açıklamasını kapsayan sözlükbilimsel bir terimdir (Burkhanov 1998: 56). Sözlüklerin birincil kategorisi olan tanım, sözlüğün *parçacıl yapısında* (microstructure) yer alan sözcük, sözcük grubu ya da terimin açıklamasını içeren bütünleyici kısım şeklinde betimlemek mümkündür. *Tanımlayıcı sözlük* ya da *açıklayıcı sözlük* de denilen tek dilli genel sözlüklerde *girdilerin* ilk kısmında yer alan tanımlar, genellikle *madde başı* (headword) tarafından tanıtılan *konu* (topic) üzerine yapılan açıklamanın içinde yer almaktadır. Genel sözlüklerde yer alan tanımlama türü *sözlüksel* (lexicographic) tanımlamadır (Hartmann ve James 2002: 35-36).

Araştırmanın amacı, Türkçe genel sözlüklerde karşılaşılan *sözlüksel tanımlama* sorununa *süt* ana maddesi (main entry) ile dikkat çekmek, farklı dillere ait çevrim içi genel sözlüklerle Türkçe genel sözlükleri karşılaştırmak ve sözlük kullanıcılarından elde edilen veriler ile tanımın *şifreleme* (encoding) işlevini de göz önünde bulundurarak *süt* ana maddesi için bir tanım önerisi sunmaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Atkins ve Rundell'a göre tanımın *deşifreleme* (decoding) ve *şifreleme* (encoding) olmak üzere iki ana işlevi vardır. Dil kullanıcısı, bilmediği bir sözcük ya da ifade ile karşılaştığında, o sözcüğün ne anlama geldiğini bilme ihtiyacı duyar ve sözlüklerde yer alan tanımlara başvurur. Kullanıcı kimi zaman aradığı sözcük hakkındaki tüm bilgiye gereksinim duymaz, sözlükten edindiği asgari düzeyde bilgi ile tatmin olur. Kullanıcının asgari düzeyde bilgi edinmesini sağlamak tanımın *deşifreleme* işlevidir. Tanımın *şifreleme* işlevi ise pasif söz dağarcığındaki sözcüğün aktif olana geçtiğinde kullanıcının daha çok bilgiye ihtiyaç duyması ve bir şey yazmak ya da ifade etmek isterken, zihnindeki anlamı etkili biçimde doğrulamak istediği zaman kullanıcının ihtiyaç duyduğu tüm bilgilerin tanımda yer almasıdır. Sözlüklerde tanımın şifreleme işlevi yerine getirilirken tanımlanan sözcüklerin "*tüm anlamsal özellikleri, eş dizimlileri, toplum dilbilimsel özellikleri (özel deyişmeler, bölgesel farklılıklar gibi), edimbilimsel ve çağrışımsal özellikleri*"ne ihtiyaç duyulmaktadır (Atkins ve Rundell 2008: 407-411).

Tek dilli genel sözlüklerde hedef kitle doğrudan dil kullanıcısı olduğu için bu tür sözlüklerde daha açıklayıcı olmak ve şifreleme işlevini sağlamak adına tanımlamalar yapılmaktadır. Sözlükler geniş kapsamlı ve ulaşılabilir olmayı hedefleyen bir dilin söz varlığını kayıt altına alan başvuru kaynaklarıdır (Jackson 2016: 119). Sözlük kullanıcıları, sözlükleri bir başvuru kaynağı olarak kabul ettikleri için sözlük

¹ Sözlüksel yapılara ait terimlerin Türkçeleştirilmesinde Aslan'dan (2017) yararlanılmıştır.

hazırlayıcılarının bildikleri ya da çeşitli kullanıcıların bulmak istedikleri anlamları sözlüklere dâhil ettiklerini varsayarlar. Oysa sözlük, bir başvuru kaynağından daha fazlası olduğu için kullanıcıların hem bildiği hem de bilmediği madde başları ve bilgileri bünyesinde barındırmaktadır (Jackson 2016: 47).

Bu araştırmada, Jackson'ın (2016) sözlüklerin geniş kapsamlı olması gerektiği ve Atkins ve Rundell'in (2008) belirlemiş olduğu sözlüklerin kapsamına katkı sağlayacak tanımın *şifreleme* işlevi göz önünde bulundurularak araştırmmanın amacı doğrultusunda genel sözlüklerde yer alan tanımlama biçimleri *süt* ana maddesi çerçevesinde karşılaştırılmalı biçimde tartışılacaktır. Araştırmaya çevrim içi yabancı sözlüklerin dâhil edilmesi ile evrensel bir göndergeye sahip *süt* sözcüğünün dünyada yaygın biçimde kullanılan İngilizce ve Almanca çevrim içi sözlüklerde nasıl tanımlandığının saptanması amaçlanmıştır. Ayrıca sözlük ile kullanıcı arasında etkileşimli bir yapının mevcudiyeti ve sözlüklerin doğrudan kullanıcı odaklı olması nedeni ile araştırmaya sözlük kullanıcılarının görüşleri de dâhil edilmiştir.

3. YÖNTEM

Araştırmanın örnekleme, amaçlı-benzeşik bir örneklem oluşturmak adına ilk baskıları 1901-2011 yılları arasında yayımlanmış çalışmaya yön verecek nitelikte özgün tanımlar barındıran art zamanlı 9 tek dilli Türkçe genel sözlük; araştırmanın geçerliliğini test etmek ve amaçlı-aykırı örneklem oluşturmak üzere eş zamanlı 7 yabancı (İngilizce ve Almanca) çevrim içi sözlükten oluşmaktadır. Söz konusu sözlüklerde yer alan *süt*, *milk* (İngilizce) ve *milch* (Almanca) ana maddeleri çalışmanın kapsamına dâhil edilirken, *alt maddeler* ve yabancı sözlüklerde bulunan eylem ve mecaz anlamlar çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Basılı sözlükler yanında çevrim içi sözlük tercih edilmesindeki amaç, söz konusu sözlüklerin güncellenme hızı ile ilgilidir. Örnekleme çevrim içi sözlüklerin dâhil edilmesi araştırmada varılacak sonucun güncelliği açısından önem teşkil etmektedir.

Çevrim içi ve basılı sözlükler yanında, madde başı tanımlamasında sözlük kullanıcılarının da görüşlerinin alınması amacı ile sözlük kullanıcıları üzerinde test-yeniden test yöntemi ile güvenilirlik analizi yapılan, açık uçlu bir bilgi sorusundan (*Bir sözlükte madde başı olarak sütü nasıl tanımlarsınız?*) oluşan anket uygulaması yapılmıştır. Anket yöntemini uygulamak üzere amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Uygulanan pilot çalışmada katılımcılara yöneltilen "Süt nedir?" sorusu, sözlükbilimi uzmanlarının bilgi ve görüşleri eşliğinde anlaşılabilirlik ve açıklık bakımından revize edilerek anketin geçerliliğini sağlaması için "Bir sözlükte madde başı olarak sütü nasıl tanımlarsınız?" biçimi ile katılımcılara yöneltilmiştir. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gören 19-28 yaş aralığındaki 50 sözlük kullanıcılarından edilen veriler, mevcut basılı ve çevrim içi sözlüklerde yer alan anlamları içermesi ve araştırmanın sonucunda önerilen ana madde ile uyum sağlaması bakımından geçerlilik testine tabi tutulmuştur.

Örnekleme yer alan basılı Türkçe genel sözlüklerin oluşturulma süreçlerinde yazılı derlemin belirleyici olduğu varsayılarak, yazılı derlem/veri tabanı çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmanın sonucunda yer alan tanım önerisi ise örnekleme en güncel Türkçe genel sözlük olması sebebi ile TS (2011) ile karşılaştırılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Türkçe Genel Sözlüklerdeki Süt Ana Maddesi

Araştırma örnekleminde bulunan en erken tarihli sözlük **KT**'de *süt* ana maddesi açıklanırken öncelikli olarak anne-yavru ilişkisi bağlamında *süt* tanımı yapılmış, sütün bitki öz suyu ve mecaz anlamlarına daha sonraki tanımlarda yer verilmiştir:

“*süt s. 1. Yavruyu beslemek hikmet-i ezeliyyesine mebni insan ve hayvanat dişilerinin memesinden gelen beyaz ve mugazzī mādde-i māyi’a, leben, haleb, şîr: Çocuğun emdiği süt; koyun, inek sütü. 2. Bazı nebatattan akan beyaz mayi: İncir sürü; Hint inciri sütü. mec. 1. Beyazlıktan kinaye olur, kar gibi: Sakalı süt beyaz olmuş. 2. Pek sakit ve rakit: Sütliman, deniz sütlimanlık.*” (Sami 2010: 1107)

Tanımlama bakımından **KT** ile paralellik gösteren **YTL**'de (Toven 2004) ise **KT**'den farklı olarak sadece *kadınların ve dişi hayvanların salgıladığı sıvı* anlamını karşılayan bir tanım yapılmıştır. **YTL**'de yer alan mevcut tanımda sütü nitelendirmek üzere “lezzetli” sıfatının kullanılması, öznel bir nitelendirmenin sözlüksel tanımda yer aldığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir:

“*süt i. Kadınların ve dişi hayvanların memelerinden çıkan lezzetli ve beyaz mayi, leben, şîr, haleb. Nebatatin bazılarında akan beyaz mayi. Süt beyaz kar gibi, ziyade ak. Sütliman pek sakit ve durgun: Ortalık sütliman oldu.*” (Toven 2004: 679-680)

Söz konusu tanımda diğer bir dikkat çekici husus ise yapılan kadın ve dişi memeli hayvan ayrımı olmuştur. **YTL**'den başka, örnekleminde bulunan diğer sözlüklerde de süt tanımı yapılırken kadınların ya da üst başlıkta insanların, memeli sınıfından ayrı bir tür olarak değerlendirilmesine sıklıkla rastlanmıştır. **KT**'de söz konusu sınıf için “insan ve hayvanat dişiler” ifadesi yer alırken, **RTK** ve **YTL** gibi sözlüklerde “kadın ve dişi hayvan” ifadesi tercih edilmiştir. **HBTS**'de “insan ve memeli hayvan” açıklaması mevcut iken **EBTS**, **TDS** ve **TS**'de (1988; 2009; 2011) “kadın ve memeli dişi hayvan” ibaresi kullanılmıştır.

RTK'de (2004) yer alan *süt* ana maddesinde *annenin yavruyu beslemesi için salgıladığı sıvı* anlamını içeren bir tanım yapılmış, sonrasında sütün mecaz anlamının açıklaması verilmiştir. Söz konusu tanımda göze çarpan özellik ise erken tarihli Türkçe genel sözlüklerden farklı olarak *sütliman* anlamına yer verilmemesidir.

“*süt T. is. («te» harekelendiği vakit «d»ye kalb olur) Kadınların ve dişi hayvanların çocuk ve yavrularını beslemek için memelerinden gelen beyaz ve mugaddi mayi. mec. süt beyaz.*” (Kestelli 2004: 447)

BTS'de birinci maddede verilen tanım **KT** ile paralellik göstermektedir. **KT**'de olduğu gibi sütün birinci tanımı için “çocuğun emdiği süt, koyun, inek sütü” örnekleri verilmiştir. Ana maddenin ikinci tanımında *bitki öz suyu*, üçüncü ve dördüncü tanımda ise *sütün* mecaz anlamına yer verilmiştir. **BTS** ayrıca *kullanım etiketi* (usage label) bakımından da **KT** ile benzerlik göstermektedir:

“süt (i.). 1. Yavruyu beslemek için insan ve memeli hayvanların dişilerinin memesinden gelen beyaz ve besleyici bir madde: Çocuğun emdiği süt, koyun, inek sütü. 2. Bazı bitkilerden akan beyaz sıvı: İncir sütü. 3. (mec.) Fazla beyazlık hakkında kullanılır (kar gibi): Sakalı süt beyaz olmuş. 4. Pek sakın ve durgun: Süt liman, deniz süt limanlık” (Rado 1970: 1090)

EBTS'de ikinci anlam olarak gösterilen süt tanımı, örnekleme yer alan diğer sözlüklerden farklı olarak “süte benzeyen herhangi bir sıvı” ifadesini içermesi bakımından önemlidir. Sözlükte yer alan üçüncü anlamda “bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkli öz su” tanımlaması ile erken tarihli diğer genel sözlüklerden farklı bir tanım yapılarak sütün *erkek balık tohumu* anlamı ve argodaki kullanımı da sözlüğün bünyesine dâhil edilmiştir. Görüldüğü üzere **EBTS**'de bulunan *süt* ana maddesinin kapsamı, örnekleme yer alan erken tarihli sözlüklere göre genişlerken, sütün mecaz anlamlarına söz konusu ana maddede yer verilmemiştir. **EBTS**'de ayrıca *botanik*, *zooloji* ve *argo* gibi etiketler de tanımlama yapılırken kullanılmıştır:

“süt i. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen besinli, tatlımsı, beyaz sıvı. 2. süte benzeyen herhangi bir sıvı: Hindistan cevizi sütü. 3. bot. Bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkli öz su. 4. zool. Erkek balığın tohumu. 5. argo Benzin, mazot.” (Devellioğlu ve Kılıçkını 1975: 1104-1105)

1988 baskılı **TS**'de ana maddede bulunan tanımlar örnekleme yer alan erken tarihli sözlüklerden en çok **EBTS** ile benzerlik göstermektedir. **TS** (1988) büyük ölçüde **EBTS** ile örtüşse de kimi farklılıkları da barındırmaktadır. **TS**'de (1988) de **EBTS**'de olduğu gibi sütün mecaz anlamı ana maddeye dâhil edilmemiştir. **TS** (1988), sütün ilk anlamında tat bilgisine yer vermemesi bakımından **EBTS** ile ayrılmaktadır. Ayrıca **EBTS**'de ikinci anlam olarak verilen *süte benzeyen sıvı* anlamı **TS**'de (1988) dördüncü tanımda yer almıştır.

“süt is. 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. 2. bot. Bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkte öz su. 3. Erkek balığın tohumu. 4. Süte benzeyen her türlü sıvı: Acı badem sütü. 5. argo Benzin, mazot.” (Türk Dil Kurumu 1988: 1361)

TDS'de yer alan süt tanımı örnekleme yer alan sözlükler ile genel olarak örtüşse de bazı yönlerden farklılıklar göstermektedir. **TDS**, diğer sözlüklerden farklı olarak sütün halk arasında kullanılan “insanın aslı, mayası” anlamına yer vermiştir. Ayrıca **TDS** kullanım etiketleri bakımından da diğer sözlüklerden ayrılmaktadır. Daha önce **EBTS** ve **TS**'de (1988) yer alan sütün argo anlamının **TDS**'de *hlk.* etiketi ile yer aldığı görülmektedir:

“süt. a. (Akıcılık ve sıvılaştırma sü kökünden) 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen besin değeri yüksek ak sıvı: Koyun sütü. 2. bit. b. Kimi bitkilerin türlü organlarda bulunan ak renkli özsu: sütlü mısır. 3. Erkek balığın tohumu. 4. Süte benzeyen her türlü sıvı: Acıbadem sütü. 5. *hlk.* Benzin, mazot. 6. *hlk.* İnsanın aslı, mayası: sütübozuğun biri.” (Hançerlioğlu 2000: 447)

TS'nin (1988) bir sonraki baskısı olan **TS**'de (2009) bulunan *süt* ana maddesi **TS** (1988) ana maddesi ile aynıdır, söz konusu madde başı için **TS**'de (2009) bir güncelleme söz konusu değildir:

“süt. is. 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. 2. bot. Bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkte öz su. 3. Erkek balığın tohumu. 4. Süte benzeyen her türlü sıvı: Acı badem sütü. 5. argo. Benzin, mazot.” (Türk Dil Kurumu 2009: 1836)

TS'de (2009) *süt* ana maddesi, sözlüğün önceki baskısı ile aynı olsa da, iki yıl sonra yapılan yeni baskıda (2011) önceki baskılarda yer alan “süte benzeyen her türlü sıvı” tanımının ana maddeye dâhil edilmediği ve *botanik* kullanım etiketine “bitki bilimi” şeklinde yer verildiği tespit edilmiştir:

“süt a. 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. 2. bit. b. Bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkte öz su. 3. Erkek balığın tohumu. 4. argo Benzin, mazot.” (Türk Dil Kurumu 2011: 2190)

Örnekleme yer alan Türkçe genel sözlüklerdeki *süt* ana maddesinde yer alan tanımları genel hatları ile şu şekilde ayırtmak mümkündür:

	dişi memelilerde oluşan sıvı anlamı	bitki öz suyu anlamı	mecaz anlam	süte benzeyen sıvı anlamı	erkek balığın tohumu anlamı	argo anlamı	halk arasındaki anlamı
KT	+	+	+	-	-	-	-
YTL	+	+	+	-	-	-	-
RTK	+	-	+	-	-	-	-
HBTS	+	+	+	-	-	-	-
EBTS	+	+	-	+	+	+	-
TS (1988)	+	+	-	+	+	+	-
TDS	+	+	-	+	+	+	+
TS (2009)	+	+	-	+	+	+	-
TS (2011)	+	+	-	-	+	+	-

Tablo 1. Türkçe Genel Sözlüklerdeki süt Ana Maddesinin Çözümlemesi

Tablo 1'deki verilerden yola çıkarak **KT** ve **YTL** sözlüklerinin *sütü* tanımlama noktasında birebir örtüşüğünü, **RTK**'nin ise bitki özsu anlamını ana maddeye dâhil etmemesi noktasında söz konusu sözlüklerden ayrıldığını söylemek mümkündür.

EBTS'den itibaren *süt* ana maddesinin kapsam bakımından genişlediği ve erken tarihli sözlüklere kıyasla; *süte benzeyen sıvı*, *erkek balığın tohumu* ve *sütün argo* anlamının Türkçe genel sözlüklere dâhil edildiği görülmektedir. Geniş kapsamlı süt tanımı yapan sözlükler içinde **TDS**, halk arasındaki anlamına da yer vermesi bakımından örneklemedeki en kapsamlı süt tanımı yapan sözlük niteliği göstermektedir. Tablo 1'de yer alan sözlüklerin tümünün *dişi memelilerde oluşan sıvı* anlamında birleştiği söylenebilir. Örneklemedeki en güncel sözlük olma özelliğine sahip **TS**'nin (2011) süt ana maddesinde **TS**'nin diğer baskılarından farklı olarak *süte benzeyen sıvı* anlamına yer vermediği görülmektedir.

4.2. Çevrim İçi Yabancı Sözlüklerde Süt Ana Maddesi

Örnekleme dâhil olan çevrim içi genel sözlüklerden ilki **Merriam-Webster**'da yer alan süt ana maddesi üç farklı anlam etrafında şekillenmektedir. **Merriam-Webster** söz konusu madde başında öncelikli olarak *dişi memelilerde oluşan sıvı* (1) ve *süte benzeyen sıvı* (2) olmak üzere iki farklı anlama yer verilmiştir. *Dişi memelilerde oluşan sıvı* anlamına ek olarak insanların tükettiği *büyükbaş ve küçükbaş hayvanların sütü* (1b 1) ve *inek sütüne benzeyen gıda ürünü* (1b 2) açıklamalarına da yer verilen ana maddede, *bitki sütü* (2a) ve *tahıl çekirdeği özünden* (2b) başka *süt verme dönemi* anlamı da mevcuttur:

“1a: *Dişilerin yavrularını beslemek için süt bezleri tarafından salgıladıkları sıvı.*

b(1): bir hayvan ve özellikle bir inekten elde edilen insanlar tarafından gıda ürünü olarak kullanılan sıvı

(2): inek sütünü andıran ve inek sütü gibi kullanılan tohum ya da meyvelerden elde edilen gıda ürünü: hindistancevizi sütü

soya sütü

2: *Görünümü süte benzeyen sıvı:*

a: bitki sütü

b: ham tahıl çekirdeği özü”²

3: *süt verme dönemi”* (Merriam-Webster Online Dictionary 17 Nisan 2019)

Türkçe genel sözlüklerde bulunan *dişi memelilerin salgıladıkları sıvı* anlamına **Merriam-Webster**'da da rastlanırken 1b (1) numaralı tanımdaki “bir hayvan ve özellikle bir inekten elde edilen insanlar tarafından gıda ürünü olarak kullanılan sıvı” açıklaması

² 1a : a fluid secreted by the mammary glands of females for the nourishment of their young
b (1) : milk from an animal and especially a cow used as food by people
(2) : a food product produced from seeds or fruit that resembles and is used similarly to cow's milk
coconut milk
soy milk
2 : a liquid resembling milk in appearance: such as
a : the latex of a plant
b : the contents of an unripe kernel of grain
3 : LACTATION (Merriam-Webster 17 Nisan 2019)

Türkçe genel sözlüklerde yer almayan bir açıklama özelliği göstermesi bakımından dikkati çekmektedir.

Bir diğer çevrim içi sözlük olan **Oxford Sözlüğü**'nde ise **Merriam-Webster**'dan farklı olarak *dişi memelilerin yavrularını beslemek için salgıladıkları sıvı* anlamından başka sütün içeriğinden de (*yağ ve protein bakımından zengin*) bahsedilmiş, ardından çeşitli *büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen besleyici sıvı* anlamı verilmiştir. Söz konusu ana maddede özel bir bileşeni ya da amacı olan *kremsi dokulu sıvı* tanımı, Türkçe genel sözlüklerde yer alan *süte benzeyen herhangi bir sıvı* anlamını bileşen ve amaç bilgisi noktasında daha da açıklayıcı hale getirmesi bakımından önemlidir:

“ 1 Memeli dişiler tarafından yavrularını beslemek için salgılanan yağ ve protein bakımından zengin opak beyaz sıvı. ‘sağlıklı bir anne yavrusu için yeteri miktarda süt üretecektir’

1.1 Süt insanlar tarafından tüketilmek üzere inek, keçi ya da koyundan elde edilir. ‘bir bardak süt’

1.2 Bazı bitkilerin beyaz özsuju. ‘hindistan cevizi sütü.’

1.3 Belirli bileşeni ya da kullanıma sahip kremsi dokulu sıvı. ‘temizleme sütü’³ (Oxford Online Dictionary 17 Nisan 2019)

Oxford Öğrenci Sözlüğü'nde süt için üç farklı tanım yapılmıştır. Öncelikle sütün inek ve keçiden elde edilerek *insanlar tarafından kullanılan bir besin* olduğu belirtilmiş sonrasında *dişi memeli-yavru ilişkisinden* bahsedilmiştir. Söz konusu ana maddede dikkati çeken nokta, ikinci tanımda yer alan *kadın ve dişi memeli* ayrımının Türkçe genel sözlüklere benzer şekilde yapılmış olmasıdır. **Oxford Öğrenci Sözlüğü**'nde bu türden başka bir ayırmada üçüncü tanımda *bitki ve ağaç* bağlamında yapılmaktadır:

“süt isim

1 inek, keçiden elde edilen insanlar tarafından içecek olarak tüketilen ve bazı diğer hayvanların yavrularına besin olarak verdikleri beyaz sıvı.

bir litre süt, bir kutu süt, taze süt/süt tozu

Çayına süt alır mısın?

süt ürünleri (=tereyağı, peynir, vb.)

2 kadınlar ve dişi memelilerin yavrularını beslemek için ürettikleri beyaz sıvı.

anne sütü

³ 1 An opaque white fluid rich in fat and protein, secreted by female mammals for the nourishment of their young.

‘a healthy mother will produce enough milk for her baby’

1.1 The milk from cows (or goats or sheep) as consumed by humans.

‘a glass of milk’

1.2 The white juice of certain plants.

‘coconut milk’

1.3 A creamy-textured liquid with a particular ingredient or use.

‘cleansing milk’

*3 bazı bitki ve ağaçların özellikle hindistancevizinin beyaz özsuğu.*⁴
(Oxford Learner's Dictionary 17 Nisan 2019)

Örneklemeindeki çevrim içi yabancı sözlüklerden bir diğeri olan **Macmillan** sözlüğünde tanımlama yapılırken, diğeri çevrim içi sözlüklerden farklı olarak sütün gıda endüstrisinde ham madde olarak kullanıldığı bilgisine de yer verilmiştir. Bu bağlamda söz konusu tanımda öncelikli olarak *küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan sağılarak elde edilen içecek* anlamı bulunmaktadır. Kadın ve dişi hayvan ayrımı diğeri sözlüklerde olduğu gibi bu sözlükte de tanıklanmaktadır:

“süt isim (sayılamaz)

1 insanların içmek ya da yemek pişirmek için kullandıkları inek, keçi ve koyunlardan elde edilen beyaz sıvı. Süt ürünleri olarak adlandırılan olarak adlandırılan peynir ve diğeri gıdalar süttten elde edilir.

bir kutu süt

a. kadınların ve dişi hayvanların bebeklerini ya da genç hayvanlarını beslemek için vücutlarında ürettikleri beyaz bir sıvı.

2 hindistan cevizi gibi bazı bitkilerin ürettiği beyaz sıvı.”

*3 mecaz anlam*⁵ (Macmillan Online Dictionary 17 Nisan 2019)

Collins'te *süt* ana maddesi tanımlanırken Macmillan gibi birinci anlamda sütün gıda maddesi olarak kullanılmasına yer verilmiştir. Söz konusu tanımlamada üçüncü anlamda ise “kadınların bebekleri beslemek için salgıladıkları sıvı” açıklaması ile diğeri sözlüklerin kullanmış olduğu kadın ve dişi memeli hayvan ayrımına gidilmediği görülmektedir. **Collins**, *süte benzeyen sıvı* anlamına Oxford, Macmillan ve Duden'e benzer bir şekilde verirken *bitki öz suyu* anlamını tanımlamayıp sözlük kullanıcıını çapraz gönderim ile farklı bir madde başına (hindistancevizi sütü) yönlendirmiştir:

“süt

1. sayılamayan isim Süt, insanların içtikleri ve tereyağı, peynir ve yoğurt yapmak için kullandıkları inek, keçi ve diğeri hayvanlardan elde edilen beyaz sıvıdır.

⁴ 1 the white liquid produced by cows, goats and some other animals as food for their young and used as a drink by humans

a pint/litre of milk

a bottle/carton of milk

fresh/dried/powdered milk

Do you take milk in your tea?

milk products (= butter, cheese, etc.)

2 the white liquid that is produced by women and female mammals for feeding their babies

breast milk

3 the white juice of some plants and trees, especially the coconut

⁵ 1 a white liquid that comes from cows, goats, and sheep, which people drink and use in cooking. Cheese and other foods made from milk are called dairy products

a carton of milk

a. a white liquid that women and female animals produce in their bodies to feed their babies or young animals

2 a white liquid that some plants such as the coconut produce

3 it's no use crying over spilled milk do not get upset about something that has already happened

2. eylem sağlamak

3. sayılamayan isim Süt, kadınların bebeklerini beslemek için ürettikleri beyaz sıvı.

4. değişken isim Cildinizi temizleyen ya da onu daha yumuşak hale getiren sıvı ürünler kimi zaman süt olarak adlandırılır.

5. eylem (mecaz)

6. bk. hindistancevizi sütü, yoğunlaştırılmış süt, buharlaştırılmış süt, yağsız süt.

7. süt ve su.”⁶ (Collins Online Dictionary 17 Nisan 2019)

İlk aşamada insanların içecek olarak tükettiği ya da süt ürünleri yapmada kullandıkları sıvı anlamını barındıran bir süt tanımı yapan **Cambridge**'in, daha sonra yaptığı “kadınlar ve diğer memeli dişi hayvanlar tarafından yavruları için besin olarak ürettikleri beyaz sıvı” tanımı ile Oxford ve Merriam Webster dışındaki diğer çevrim içi sözlükler ile benzerlik gösterdiği ifade edilebilir. **Cambridge** de *kadın-dişi memeli* ayrımı noktasında Oxford Öğrenici Sözlük, Macmillan ve Duden ile örtüşmektedir:

“A1 inek, keçi ve koyundan elde edilen ve insanların içecek olarak tükettikleri ya da tereyağı, peynir vb. yapmada kullandıkları beyaz sıvı:

bir bardak/kutu süt, inek/keçi sütü, yağsız/pastörize süt, süt şişesi.

kadınlar ve diğer memeli dişi hayvanlar tarafından yavruları için besin olarak ürettikleri beyaz sıvı:

Anne sütü bir bebek için en önemli besindir.

bazı ağaç ve bitkilerden elde edilen beyaz sıvı.”⁷ (Cambridge Online Dictionary 17 Nisan 2019)

Almanca çevrim içi sözlük **Duden**, süt ana maddesini tanımlarken *dişi memelilerde oluşan sıvı, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan elde edilen sıvı, bitki öz suyu ve süte benzeyen sıvı* anlamları bakımından çevrim içi İngilizce sözlükler ile

⁶ 1. uncountable noun

Milk is the white liquid produced by cows, goats, and some other animals, which people drink and use to make butter, cheese, and yoghurt.

He popped out to buy a pint of milk.

...basic foods such as meat, bread and milk.

...empty milk bottles.

2. verb If someone milks a cow or goat, they get milk from it, using either their hands or a machine.

Farm-workers milked cows by hand. [VERB noun]

3. uncountable noun Milk is the white liquid produced by women to feed their babies.

4. variable noun Liquid products for cleaning your skin or making it softer are sometimes referred to as milks.

5. verb If you say that someone milks something, you mean that they get as much benefit or profit as they can from it, without caring about the effects this has on other people.

6. See also coconut milk, condensed milk, evaporated milk, skimmed milk

7. milk and water

⁷ A1 the white liquid produced by cows, goats, and sheep and used by humans as a drink or for making butter, cheese, etc.:

a glass/carton of milk, cow's/goat's milk, skimmed/pasteurized milk, a milk bottle

the white liquid produced by women and other female mammals as food for their young:

Breast/Mother's milk is the best nourishment for a baby.

the white liquid produced by some plants and trees: coconut milk

benzerlik gösterse de *erkek balığın tohumu* ve *güvercinlerin oluşturduğu besin maddesi* anlamları bakımından diğer sözlüklerden farklı bir özellik göstermektedir:

“süt, dişiil

1. a. *inekten (ve koyun, keçi ve emziren diğer evcil hayvanlardan) sağım ile elde edilen içecek olarak da kullanılan hafif tatlı, yağlı ve besleyici beyaz sıvı*

b. *kadınların ve dişi memelilerin doğumdan sonra meme bezlerinde oluşan ve yenidoğan tarafından gıda olarak tüketilen beyazımsı, besleyici sıvı*

2. *Bazı bitkilerin öz suyu*

3. *Erkek balık tohumu*

4. *Sütlü sıvı kozmetik müstahzarı*

5. *Güvercinlerin yavruları için kursaklarında/midelerinde oluşturdukları yumuşak kıvamdaki besin maddesi*⁸ (Duden Online Dictionary 17 Nisan 2019)

Duden'de yer alan birinci tanımdaki sütün renk bakımından beyaz ve beyazımsı şeklinde betimlenmesi dikkati çekmektedir. Buna ek olarak söz konusu tanımlamada sütün vücuttaki biyolojik oluşum sürecine de kısaca yer verilmiştir. İngilizce çevrimiçi sözlüklerde bulunmayan *erkek balık tohumu* tanımının, **EBTS**'den itibaren **TS** (1988; 2009; 2011) ve **TDS**'de (2000) yer alan *erkek balık tohumu* anlamı ile örtüşerek Türkçe ve Almanca süt sözcüklerinin anlam alanlarının kesiştiği gözlemlenmektedir. Dördüncü tanımda yer alan “sütlü sıvı kozmetik müstahzarı” ifadesi ise diğer sözlüklerde yapılmış olan *süte benzeyen sıvı* tanımlamasından daha geniş kapsamlı olması bakımından ön plana çıkmaktadır.

Kapsamda bulunan çevrim içi genel sözlükteki tanımlar ayrıştırıldığında *sütün* ana çizgileriyle altı farklı anlama sahip olduğunu söylemek mümkündür:

	dişi memelilerde oluşan sıvı/ küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan elde edilen sıvı anlamı	bitki öz suyu anlamı	süte benzeyen sıvı anlamı	erkek balığın tohumu anlamı	güvercinlerin oluşturduğu besin maddesi anlamı
Merriam-Webster	+	+	+	-	-

⁸ 1. a) aus dem Euter von Kühen (auch Schafen, Ziegen u. a. säugenden Haustieren) stammende, durch Melken gewonnene weiße, leicht süße und fetthaltige Flüssigkeit, die als wichtiges Nahrungsmittel, besonders als Getränk, verwendet wird

b) in den Milchdrüsen von Frauen und weiblichen Säugetieren nach dem Gebären sich bildende weißliche, nahrhafte Flüssigkeit, die von dem Neugeborenen oder Jungen als Nahrung aufgenommen wird

2. milchiger Saft bestimmter Pflanzen

3. weißliche Samenflüssigkeit des männlichen Fisches; Fischmilch

4. kosmetisches Präparat aus milchiger Flüssigkeit

5. (bei Tauben) käsige Masse, die sich als Nahrung für die Jungen im Kropf bildet

Oxford	+	+	+	-	-
Oxford Öğrenici Sözlüğü	+	+	-	-	-
Macmillan	+	+	-	-	-
Collins	+	+	+	-	-
Cambridge	+	+	-	-	-
Duden	+	+	+	+	+

Tablo 2. Çevrim İçi Genel Sözlüklerdeki süt Ana Maddesinin Çözümlemesi

Tablo 2’de ayrıştırılan verilerden hareketle tüm çevrim içi sözlüklerin süt ana maddesi için *memeli dişilerin süt bezleri tarafından salgılanan sıvı* tanımından başka, *küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan elde edilen, içecek olarak tüketilen ya da süt ürünleri yapmada kullanılan sıvı* tanımına da yer verdikleri görülmektedir. Ancak bu sözlükler arasında sütün ilk anlamının ne olması gerektiği hususunda bir gerilimin mevcut olduğunu ifade etmek mümkündür. Diğer taraftan *bitki öz suyu* tanımlamasında tüm sözlüklerin ortak hareket ettiği görülürken *süte benzeyen sıvı* anlamı için sözlüklerin farklı eğilimler gösterdiği söylenebilir. Söz konusu tanımlama sadece Merriam-Webster, Oxford, Collins ve Duden’de yer almaktadır.

İngilizce çevrim içi sözlükler genel hatları ile örtüşse de Almanca genel sözlük olan Duden’in süt için iki farklı tanım daha yapmasını toplum dilbilimsel bir veri olarak değerlendirmek ve söz konusu durumu sözlüksel farklılık (lexical variation) çerçevesinde ele almak mümkündür.

4.3. Sözlük Kullanıcılarına Ait Görüşlerin Çözümlemesi

Yaşları 19 ile 28 arasında değişen 50 sözlük kullanıcısına “Bir sözlükte madde başı olarak sütü nasıl tanımlarsınız?” sorusu yöneltilerek katılımcılardan genel sözlükte yer alacak nitelikte bir tanımlama yapmaları istenmiştir. Söz konusu katılımcılardan %64’lük kesim sütü *büyükbaş ya da küçükbaş hayvanlardan elde edilen ve içecek olarak kullanılan sıvı* olarak tanımlamıştır. %50’yi oluşturan çoğunluk ise sütün besin maddesi olması özelliğini tanımda belirtmiştir. *Sütün sıvı olma özelliğine* vurgu yapanların oranı %46 iken %42’lik kesim ayrıca sütün *renk bilgisine ve faydalarına* da yer vermiştir. *Sütün içeriğinde bulunan kalsiyum, protein gibi element ve bileşik* bilgilerine %26’lık kesim yer verirken %16’lık çoğunluk sütü ayrıca *bir içecek çeşidi* olarak da tanımlamıştır. Ayrı ayrı %12’lik kısım *sütün kıvamına, yoğunluğuna, annenin yavruyu beslemesi için salgıladığı sıvı olmasına ve memeli dişilerin salgıladığı sıvı* olmasına değinmiştir. Katılımcıların oluşturduğu %10’luk kesim ise sütün *süt ürünleri elde etmede kullanılan ham madde* olduğunu ifade etmiştir. *Dişi memelilerin vücudundaki oluşum sürecini* açıklayanlar ise %8 oranındadır. Katılımcılardan %8’i *sütün temizliği, sağlığı* çağrıştırdığını ifade etmiştir. %6’yı oluşturanlar tanım yaparken sütün lezzet bilgisine dair öznel yorumlara da yer vermiştir. *Bitki öz suyu* anlamını tanıma dâhil eden katılımcıların oranı %6 olarak tespit edilmiştir. Sütün argo anlamına değinenler ise %2’lik kesimi oluşturmaktadır:

Grafik 1. Sözlük Kullanıcılarına Uygulanan Anket Verilerinin Çözümlemesi

5. YORUM VE TARTIŞMALAR

Türkçe genel sözlüklerde tanımlama noktasında öne çıkan başlıca sorun, sütün *insanlar tarafından içecek olarak tüketilen ve süt ürünleri yapmada kullanılan sıvı* anlamının sözlüklerin hiçbirinde yer almamasıdır. Buna karşın çevrim içi yabancı sözlüklerin tamamında söz konusu anlamı barındıran çeşitli tanımlar mevcuttur. Yabancı sözlüklerden **Oxford Öğrenci Sözlüğü**, **Macmillan**, **Cambridge** ve **Duden** tanımlarda öncelikli olarak sütün *içecek türü* olmasına vurgu yaparken, **Merriam-Webster**, **Oxford**, **Collins** ise öncelikli olarak sütün *dişi memelilerin vücutlarında doğumdan sonra salgılanan sıvı* anlamına yer vermiştir. Bu bağlamda çevrim içi yabancı genel sözlükler arasında sütün birinci tanımın ne olacağı hususunda bir gerilim yaşandığını söylemek mümkündür. Türkçe genel sözlükte var olan tanımlarla karşılaştırmak üzere sözlük kullanıcısının görüşlerine başvuru anketinde %64'lük kesim sütü *dişi sınıfa mensup büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen içecek* olarak tanımlamıştır. Söz konusu yüzdeler oran göz önünde alındığında Türkçe genel sözlüklerde de çevrim içi yabancı sözlüklerde olduğu gibi sütün gıda maddesi olarak tüketilen bir içecek türü olduğunu ifade eden bir tanıma ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Hem Türkçe hem de yabancı dildeki çevrim içi genel sözlüklerdeki (**Oxford Öğrenci**, **Macmillan**, **Cambridge** ve **Duden**) tespit edilen sorunlardan bir diğeri de *kadın ya da insanın üst başlıkta dişi memeli sınıfına dâhil edilip edilmeyeceğidir*. Çevrim içi yabancı sözlüklerde (**Oxford Öğrenci Sözlüğü** ve **Cambridge**) buna ek olarak bir de *bitki-ağaç* üst anlam ayrımı mevcuttur. Söz konusu sorun, Boz'un (2009) da daha önce işaret ettiği sözlük hazırlayıcılarının sözlük yapım aşamasında belirleyecekleri stratejiler ve tanımlamada kullanacakları yöntemler ile aşılabilecek niteliktedir.

Örneklemedeki tüm sözlüklerde (Türkçe ve yabancı) göze çarpan başka bir sorun ise *süte benzeyen sıvı* tanımında yaşanmaktadır. Bu tanımın kapsamının nasıl olması gerektiği yine sözlük stratejileri ile ilgilidir. Böylesi geniş çerçeveli bir tanımın bulunduğu ana maddede ilaveten *bitki öz suyu* tanımının yapılması gereksiz olacaktır. Ancak Atkins ve Rundell'in (2008) belirledikleri tanımın şifreleme özelliği göz önüne alındığında *süte benzeyen sıvı* ifadesinin daha belirgin daha açık hale gelmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir. Şifreleme işlevinin yerine getirilmesi bakımından *x sütü* diye adlandırılan kozmetik ürünlerinin, *suda ayırışma ile meydana gelen asıltı* gibi tanımların da ana maddeye eklenmesi önerilebilir.

Türkçe genel sözlüklerde tespit edilen sorunlardan bir başkası da sadece TDS'de tanıklanan sütün halk arasındaki anlamının ana maddeye dâhil edilip edilmeyeceğidir. Atkins ve Rundell'in (2008: 409) şifreleme işlevli bir tanımda yer alması gereken bilgi kategorilerinden olan *toplum dil bilimsel özellikleri* sağlaması bakımından söz konusu anlamın ana maddeye dâhil edilmesinin doğru bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkçe genel sözlükler, çevrim içi yabancı genel sözlükler, kullanıcı anket verileri ve mevcut sözlükbilim alanyazınından hareketle *süt* ana maddesi için önerilebilecek tanım şu biçimdedir:

süt a. 1. İnek, koyun ve keçiden sağma yöntemi ile elde edilen, tereyağı, peynir gibi süt ürünleri yapmada kullanılan aynı zamanda içecek olarak da tüketilen besin değeri yüksek beyaz sıvı. 2. *dir. b.* Memeli dişilerin doğumdan sonra süt bezlerinde salgılanan ve yavruları tarafından gıda olarak tüketilen besleyici beyazımsı sıvı. 3. *bit. b.* Bazı bitkilerin beyaz renkli öz suyu: Hindistan cevizi sütü, soya sütü. 4. *hay. b.* Bazı hayvanların salgıladıkları beyaz sıvı: Arı sütü, balık sütü. 5. Beyaz renkli akışkan kozmetik ürünü: Cilt temizleme sütü, güneş sütü. 6. *kim.* Bazı minerallerin suda çözülmesi ile oluşan asıltı: Magnezya sütü, kireç sütü. 7. *argo* Benzin, mazot. 8. *mec.* Bembeyaz. 9. *hfk.* İnsanın aslı, mayası.

Yukarıdaki öneride öncelikli olarak sütün, örneklemedeki Türkçe sözlüklerde bulunmayan bir anlamına yer verilerek, aynı zamanda sütün *süt ürünleri elde etmede kullanılan bir ham madde* oluşuna ve *besin değerinin niteliğine* de değinilmiştir. *Dirim bilimi* kullanım etiketli ikinci tanımda ise sütün *dişi memelilerdeki salgılanış sürecine* yer verilmiş ve *anne-yavru arasındaki besleme ilişkisinden* bahsedilmiştir. Bu tanım için kapsamdaki sözlüklerde var olan *kadın ve dişi memeli* ayrımı yerine *memeli dişi* ifadesi tercih edilmiştir. *Bitki bilimi* etiketli üçüncü tanım ise *bitki öz suyu* anlamını içermektedir. *Erkek balığın tohumu* yerine yapılan dördüncü tanım, *hayvan bilimi* etiketi ile *bazı hayvanların salgıladıkları beyaz sıvı* şeklindedir. İncelenen Türkçe genel sözlüklerde yer almayan ancak **TS**'de (2011) süt maddesinin çapraz gönderiminde bulunan *güneş sütü* maddesi esas alınarak *beyaz renkli akışkan sıvı kozmetik ürünü* önerilen ana maddeye dâhil edilmiştir. Aynı şekilde çapraz gönderimde *kireç sütü* madde başının var olduğu ancak ana maddede bu minvalde bir tanım bulunmadığı saptanarak *bazı minerallerin suda çözülmesi ile oluşan asıltı* tanımı *kimya* kullanım etiketi ile ana maddeye eklenmiştir. Sözlük kullanıcılarına uygulanan ankette önemli düzeyde bir

çoğunluk sağlamamasına rağmen TS'de (2011) yazılı derlemin esas alındığı varsayılarak söz konusu tanım önerilen ana maddede korunmuştur. TS'de (2011) yer almayan mecaz anlam anket verilerinden hareketle tanımın şifreleme işlevini yerine getirmesi bakımından *mecaz* kullanım etiketi ile yer almıştır. Aynı gerekçe ile *sütün* halk arasındaki kullanımı (Çevrim İçi Büyük Türkçe Sözlük 17 Nisan 2019) da ana maddeye eklenmiştir. Önerilen ana madde ile örneklemedeki en güncel Türkçe genel sözlük olması bakımından karşılaştırılan TS'de (2011) var olan maddenin tablodaki görünümü ise şu şekildedir:

TS (2011) süt ana maddesi	önerilen ana madde
süt a. 1. Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.	1. İnek, koyun ve keçiden sağma yöntemi ile elde edilen, tereyağı, peynir gibi süt ürünleri yapmada kullanılan aynı zamanda içecek olarak da tüketilen besin değeri yüksek beyaz sıvı.
-	2. dir. b. Memeli dişilerin doğumdan sonra süt bezlerinde salgılanan ve yavruları tarafından gıda olarak tüketilen besleyici beyazımsı sıvı.
2. bit. b. Bazı bitkilerin türlü organlarında bulunan beyaz renkte öz su.	3. bit. b. Bazı bitkilerin beyaz renkli öz suyu: Hindistan cevizi sütü, soya sütü.
3. Erkek balığın tohumu.	4. hay. b. Bazı hayvanların salgıladıkları beyaz sıvı: Arı sütü, balık sütü.
-	5. Beyaz renkli akışkan kozmetik ürünü: Cilt temizleme sütü, güneş sütü.
-	6. <i>kim.</i> Bazı minerallerin suda çözülmesi ile oluşan asılı: Magnezya sütü, kireç sütü.
4. <i>argo</i> Benzin, mazot.	7. <i>argo</i> Benzin, mazot.
-	8. <i>mec.</i> Bembeyaz
-	9. <i>hık.</i> İnsanın aslı, mayası.

Tablo 3. Önerilen süt Ana Maddesi ile TS (2011) süt Ana Maddesinin Karşılaştırılması

Çalışmanın amacı doğrultusunda tarafımızca sunulan *süt ana maddesi* tanımı bir öneri mahiyetinde olup tartışmaya açıktır. Burada esas olan sözlük hazırlayıcılarının sözlük hazırlama ve güncellemede kendi strateji ve yöntemlerini belirlemeleridir. Belirlenen strateji ve yöntemler eşliğinde sözlüklerde bulunan tanımlar güncellenmeli, yazılı derleme ek olarak sözlük kullanıcılarının görüşleri de güncelleme aşamasında dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- ASLAN, Ezgi, (2017),“Sözlükbilimsel İnceleme Yöntemi: Eser-i Şevket Örneği”, *Turkish Studies*, C. 12 (30), s. 35-70.
- ATKINS, B. T. Sue ve M. RUNDELL, (2008), *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, Oxford: Oxford University Press.
- BOZ, Erdoğan, (2009),“Sözlükbirimlerin Tanımlamasına Anlambilimsel Bir Bakış”, *Turkish Studies*, C. 4 (4), s. 172-183.
- BURKHANOV, Igor, (1998), *Lexicography: A Dictionary of Basic Terminology*, Wydawn: Wyzszej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie.
- CAMBRIDGE ONLINE DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/milk>
- COLLINS ONLINE DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/milk>
- DEVELLİOĞLU, Ferit ve N. KILIÇKINI, (1975), *En Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Rafet Zaimler Kitabevi.
- DUDEN ONLINE DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 <https://www.duden.de/rechtschreibung/Milch>
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, (2000), *Türk Dili Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HARTMANN, Reinhard R. K. ve JAMES, G., (2002), *Dictionary of Lexicography*, New York: Routledge Pub.
- JACKSON, Howard, (2016), *Sözlükbilime Giriş*, (Çev. Mehmet Gürlek ve Ellen Patat), İstanbul: Kesin Yayınları.
- KESTELLİ, Raif N., (2004), *Resimli Türkçe Kamus*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MACMILLAN ONLINE DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/milk_1
- MERRIAM-WEBSTER ONLINE DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/milk>
- OXFORD ONLINE DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 <https://en.oxforddictionaries.com/definition/milk>
- OXFORD ONLINE LEARNER'S DICTIONARY, (2019), Erişim Tarihi: 17.04.2019 https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/milk_1?q=milk
- RADO, Şevket, (1970), *Hayat Büyük Türk Sözlüğü*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- SAMİ, Şemseddin, (2010), *Kamus-ı Türki*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOVEN, Mehmet B., (2004), *Yeni Türkçe Lügat*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TÜRK DİL KURUMU, (1988), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU, (2009), **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU, (2011), **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU, (2019), **Çevrim İçi Büyük Türkçe Sözlük**, Erişim Tarihi: 17.04.2019 <http://www.tdk.gov.tr>

KISALTMALAR

EBTS: En Büyük Türkçe Sözlük

HBTS: Hayat Büyük Türk Sözlüğü

KT: Kamus-ı Türki

RTK: Resimli Türkçe Kamus

TDS: Türk Dili Sözlüğü

TS: Türkçe Sözlük

YTL: Yeni Türkçe Lügat